**Raadsvoorstel**

Raadsvergadering
27 mei 2025

Agendapunt

Nummer
25int01598

Onderwerp
Deelname aan het vervolg van het experiment stemmen met een nieuw stembiljet

**Aan de gemeenteraad.**

**Samenvatting voorstel**
In 2024 heeft de gemeente Borne tijdens de verkiezingen voor het Europees Parlement deelgenomen aan het experiment stemmen met een nieuw stembiljet. Na een positieve evaluatie heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties besloten verder te experimenteren. Alle experimenteergemeenten worden uitgenodigd om deel te nemen aan het tweede experiment om het nieuwe stembiljet opnieuw te gebruiken bij de komende verkiezingen. De Tijdelijke experimentenwet nieuwe stembiljetten schrijft voor dat de gemeente mag deelnemen na een positief besluit van de gemeenteraad.

**1 Inleiding**
In 2024 heeft de gemeente Borne tijdens de verkiezingen voor het Europees Parlement deelgenomen aan het experiment stemmen met een nieuw stembiljet. Het doel van het experiment was om zichtbaar te maken hoe het nieuwe model stembiljet werkt in de praktijk. Het nieuwe stembiljet is een stuk kleiner (A3-formaat) dan het reguliere stembiljet en daardoor beter te hanteren voor kiezers. Het is daarnaast makkelijker te tellen voor stembureauleden, beter te gebruiken met een hulpmiddel (stemmal) voor blinde en slechtziende kiezers en geschikt om in de toekomst elektronisch te tellen. Na een eerste positieve evaluatie is besloten om het experiment met het nieuwe stembiljet een vervolg te geven. De Minister van Binnenlandse Zaken nodigt de gemeente Borne uit deel te nemen aan het tweede experiment stemmen met het nieuwe stembiljet. Naast de vijf experimenteergemeenten (Tynaarlo, Boekel, Midden-Delfland, Alphen aan de Rijn en Borne) worden ook de meekijk-gemeenten uitgenodigd om deel te nemen aan het experiment, waaronder de gemeente Enschede.

Het ministerie ondersteunt de gemeenten in de aanloop naar de verkiezingen door samen met de gemeenten een communicatiestrategie te ontwikkelen, communicatiematerialen ter beschikking te stellen, trainingsmaterialen en trainers ter beschikking te stellen en de meerkosten ten opzichte van een reguliere verkiezing voor haar rekening te nemen. Van de gemeenten wordt verwacht extra voorlichting aan kiezers en specifieke doelgroepen zoals blinde en slechtziende kiezers te organiseren en mee te doen aan de evaluatie.

**2 Beoogd resultaat**
Door deelname aan het experiment levert Borne een bijdrage aan het verbeteren van het verkiezingsproces. Stembureauleden en gemeenten vragen al geruime tijd om vereenvoudiging van het belastende en tijdrovende verkiezingsproces.

**3 Argumenten**
1.1. Eén van de redenen waarom gemeenten, de Kiesraad en de VNG een nieuw stembiljet willen is het grote formaat van het reguliere stembiljet. Bij een Tweede Kamer verkiezing past het reguliere stembiljet soms niet meer in het stemhokje en is het lastig in en uit te vouwen voor kiezers en tellers. Voor de gemeenteraadsverkiezingen van de gemeente Borne zal het stembiljet veel kleiner zijn omdat er minder politieke partijen en minder kandidaten deelnemen. Naast het kleinere formaat (A3) heeft het nieuwe stembiljet nog meer voordelen:

- Beter te gebruiken met een hulpmiddel (stemmal) voor blinde en slechtziende kiezers. De stemmal is een eenmalige aanschaf terwijl er nu voor elke verkiezing een nieuwe stemmal gemaakt moet worden;
- De opmaak en het gebruik van partijlogo's is herkenbaar voor kiezers, met name voor laaggeletterden en mensen met een visuele beperking;
- Makkelijker te tellen waardoor er minder fouten gemaakt worden en de voorlopige uitslag eerder binnen is;
- Voor elke verkiezing is de opmaak gelijk;
- Geschikt om in de toekomst elektronisch te tellen.

Kiezers kunnen goed uit de voeten met het nieuwe stembiljet. De kandidatenlijst wordt thuis gestuurd maar is ook in een gesproken vorm op onze website te vinden. Dat alles draagt bij aan de inclusiviteit binnen de gemeente Borne. Kiezers worden in staat gesteld om zelfstandig hun stem uit te brengen.
1.2. De deelname aan het tweede experiment is een vervolgstap op het experiment dat vorig jaar tijdens de verkiezingen van het Europees Parlement gehouden werd. Zowel kiezers, stembureauleden als ambtenaren uit de experimenteergemeenten waren zeer positief over het nieuwe stembiljet. De kiezers gaven een hoge waardering voor de leesbaarheid en het gebruik van het kandidatenoverzicht in het stemhokje. Ook zijn er met het nieuwe stembiljet meer voorkeurstemmen uitgebracht.
1.3. Bij het eerste experiment stemden alle kiezers in Borne voor de eerste keer met het nieuwe stembiljet. Zowel kiezers, stembureauleden en leden van het verkiezingsteam konden deelnemen aan een uitgebreid onderzoek. Ook bij het tweede experiment vindt er weer een onderzoek plaats. Om een goede vergelijking te maken met het eerste experiment is het van belang dat Borne deelneemt aan het tweede experiment stemmen met het nieuwe stembiljet.
1.4. Kiezers uit Borne die deelgenomen hebben aan de evaluatie waren zeer tevreden over het gebruik van het nieuwe stembiljet. Ze waarderen het gemak, formaat en gebruik hoger dan bij het reguliere stembiljet. Stembureauleden zien een grote meerwaarde van het nieuwe stembiljet tijdens het tellen. Doorgaans moeten mensen wennen aan nieuwe formulieren maar dat is bij het nieuwe stembiljet niet het geval. Te veel veranderingen en wijzigingen in het verkiezingsproces kan leiden tot onduidelijkheid en verwarring bij de kiezers.

**4 Kanttekeningen**

*Geldigheid stembiljetten*
Op het bovenste deel van het stembiljet staan de logo's en namen van de partij. In het onderste deel staan alleen nummers. Door het inkleuren van één vakje voor de partij en het inkleuren van een nummer in het onderste deel is er een geldige stem uitgebracht. Als de kiezer alleen een partijlogo selecteert gaat de stem

naar de eerste kandidaat op de lijst. Het selecteren van alleen een kandidaatsnummer maakt het stembiljet ongeldig. Zo ook het aankruisen van een niet bestaand kandidaatsnummer. Zowel de experimenteergemeenten, de Kiesraad en de VNG adviseren om in het Tijdelijke experimenteerbesluit nieuwe stembiljetten te regelen dat bij het aankruisen van een niet bestaand kandidaatsnummer de stem wordt toegewezen aan de eerste kandidaat. De minister vind het belangrijk dat het tweede experiment geschiedt op basis van dezelfde criteria als het eerste experiment om te zien of het voor de kiezer duidelijk is wat de intentie is van het stemmen met het nieuwe stembiljet. De stem op een hogere kandidaatsnummer is bij het tweede experiment ook een ongeldige stem.

*Ongeldige stembiljetten*
Uit de evaluatie is gebleken dat er in de experimenteergemeenten meer ongeldige stemmen zijn uitgebracht. Dat het percentage hoger uitvalt dan stemmen met het reguliere stembiljet ligt in de lijn der verwachting. Het hogere aantal ongeldige stemmen is volgens de minister geen reden tot zorg. Het ligt voor de hand dat er een periode van gewenning nodig is voor een klein deel van de kiezers. Voor de Europees Parlementsverkiezingen hebben deze ongeldige stemmen geen gevolgen gehad voor de zetelverdeling. De minister wil het experiment voorzetten bij een eerstvolgende verkiezing, volgens de planning zal dat de gemeenteraadsverkiezing op 18 maart 2026 zijn. Veel ongeldige stemmen bij een gemeenteraadsverkiezing kan gevolgen hebben voor de zetelverdeling. Aangezien kiezers een stemgeheim hebben is het moeilijk te herleiden door welke kiezers het stembiljet niet goed is ingevuld. In Borne hebben we inzichtelijk gemaakt bij welke stembureaus ongeldige stemmen zijn uitgebracht en waarom deze stemmen ongeldig waren. De meeste fouten zijn ontstaan doordat kiezers alleen een kandidaatsnummer hebben geselecteerd en geen partijlogo en doordat er een hoger kandidaatsnummer is geselecteerd dan er op de kandidatenlijst voorkwam. Dit kan te maken hebben met een regionale kandidaat. Ook bij het stemmen met het reguliere stembiljet zijn er ongeldige stemmen doordat kiezers het stembiljet niet goed invullen. Vanwege het stemgeheim is er geen koppeling tussen het stembiljet en de kiezer. Dus is het moeilijk te zeggen welke doelgroep moeite heeft met het invullen van het stembiljet. Daarom is het verstrekken van juiste informatie aan kiezers van groot belang en wordt op basis van de evaluatie van het ministerie en de gemeente Borne de communicatie en voorlichting aangescherpt en wordt de stembureau-instructie gewijzigd. De rol van het extra vierde stembureaulid in het stembureau is essentieel. Voor de kiezer is het niet alleen belangrijk om te weten hoe er gestemd moet worden, maar ook waarom een stembiljet ongeldig kan zijn en dat de kiezer altijd een nieuw stembiljet kan vragen bij de voorzitter van een stembureau. Bij het tweede experiment wil de minister dat er ook onderzoek gedaan wordt naar het gedrag van de kiezer.
Voorafgaand aan het eerste experiment is er in 2023 tijdens de Provinciale Statenverkiezing in twee stembureaus in Borne getest met het nieuwe stembiljet. Kiezers konden eerst hun stem uit brengen met het reguliere stembiljet en daarna deelnemen aan de test stemmen met het nieuwe stembiljet. Tijdens het experiment is gebleken dat bij beide stembureaus minder ongeldige stemmen waren dan bij de meeste andere stembureaus.

*Herkenbaarheid kandidaten op de kandidatenlijst*
Vanuit de politieke partijen kan er een gevoel ontstaan dat door het ontbreken van de namen op het stembiljet er geen herkenbaarheid voor de kandidaat op het stembiljet is. Echter is gebleken dat er met het nieuwe stembiljet meer voorkeursstemmen zijn uitgebracht. Maar liefst 64% van de kiezers had thuis de kandidaat al opgezocht op de kandidatenlijst en het nummer onthouden. In de campagne kunnen politieke partijen gebruik maken van de extra aandacht voor het nieuwe stembiljet en de kandidaten koppelen aan nummers. Deelname aan het experiment zorgt voor meer (media)aandacht, wat kan leiden tot een hogere opkomst.

**5 Kosten, baten en dekking**
De meerkosten ten opzichte van een reguliere verkiezing worden vergoed door het ministerie. Hierbij is niet de interne capaciteit in meegenomen. Momenteel wordt een notitie projectorganisatie verkiezingen gemaakt, zodat bij toekomstige verkiezingen dit tijdig is meegenomen.

**Voorstel**
In te gaan op het verzoek van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties om deel te nemen aan het vervolgexperiment “stemmen met een nieuw stembiljet” bij de eerstvolgende verkiezing.

**Bijlage(n)**
25int01599 - Raadsbesluit
25ink01525 - Uitnodiging deelname aan het experiment
25bij03072 - QA’s aannames over deelname aan experiment nieuw stembiljet

Borne, 15 april 2025

Burgemeester en wethouders van de gemeente Borne,

| | |
|---|---|
| de secretaris, | de burgemeester, |
| J. Meijerink | drs. J.H.R. Pierik |